

ปฏิรูปเกษตร 'สัญญาทาส' คอนแทรคฟาร์มมิ่ง

หน้า 3

ช่วงสิบปีที่ผ่านมา มีการประท้วงเรียกร้องให้คุ้มครองการทำสัญญาแปลงเกษตรระหว่างผู้ประกอบการหรือ “นายทุน” กับ ชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ฟาร์มปศุสัตว์ เนื่องจากหลายคนถึงขั้นล้มละลาย หลังปรับเปลี่ยนอาชีพตัวเองจาก “เกษตรกร” ไปเป็น “ลูกจ้างทำฟาร์ม”...

“เกษตรพันธสัญญา” หรือ “คอนแทรคฟาร์มมิ่ง” (contract farming) เป็นการทำธุรกิจรูปแบบใหม่ของการเลี้ยงสัตว์ หรือการเพาะปลูกพืช โดยผู้ประกอบการจะเข้ามาทำสัญญาซื้อขายผลผลิตล่วงหน้าระหว่างฝ่ายเกษตรกรหรือเจ้าของฟาร์ม ตกลงกันว่าจะซื้อผลผลิตในราคาเท่าไร บริษัทบางแห่งเข้ามาควบคุมหรือสนับสนุนขั้นตอนและปัจจัยการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์อย่างครบวงจร เช่น ขยายปุ๋ย ขยายอาหารสัตว์ ขยายยา ฯลฯ เมื่อผลผลิตได้ก็จะนำมาตรวจวัดซึ่งน้ำหนักจะได้ตามที่ทำสัญญากันหรือไม่

คำเรียก เกษตรพันธสัญญา ว่า เป็น “สัญญาทาส”

เครือข่ายเกษตรพันธสัญญาส่งเมื่อปี 2556 พบว่า เกษตรกร 10 จังหวัด เช่น ขอนแก่น ยโสธร มหาสารคาม ฯลฯ จำนวน 1,760 คน เป็นหนี้สิน 1,182 ล้านบาท

รัฐบาลไทยทุกยุคสมัยรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีความพยายามหาทางออกให้เกษตรกรในระบบคอนแทรคฟาร์มมิ่ง แต่ถูกนายทุนยักษ์ใหญ่ของวงการเกษตรคัดค้านมาตลอด

จนกระทั่งช่วงเดือนพฤศจิกายน 2558 สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ร่วมกับเครือข่ายภาคประชาชน จัดทำ “ร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการคุ้มครองเกษตรพันธสัญญา” และนำไปเสนอประธาน สนช. นับเป็นความเคลื่อนไหวที่สำคัญในการจะผลักดันกฎหมายแก้ปัญหาการเอาเปรียบที่เกิดขึ้น

ล่าสุด วันที่ 27 กันยายน 2559 คณะรัฐมนตรีมีมติผ่าน “ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรม” ซึ่งเป็นร่างที่จัดทำโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เมื่อพิจารณาเฉพาะชื่อเรียกก็พบความแตกต่างกัน มีการเปลี่ยนจากคำว่า “คุ้มครอง” ไปเป็นคำว่า “ส่งเสริมและพัฒนา” นอกจากนี้ ร่างฉบับแรกเน้นการควบคุม “พันธุ์พืช-สัตว์” “อาหาร” “ยา” “ปัจจัยผลิต” ให้มีการคัดเลือกสินค้าคุณภาพดีอย่างแท้จริง ก่อนส่งต่อให้แก่เกษตรกรหรือคู่สัญญา

ขณะที่ร่างจากกระทรวงเกษตรฯ เน้นไปที่การมอบหมายให้

ปฏิรูปเกษตร 'สัญญาทาส' คอนแทรคฟาร์มมิ่ง

ข้อดี คือ เกษตรกรมีตลาดหรือนายทุนรับซื้อผลผลิต เป็นการประกันรายได้ หรือประกันราคาสินค้าล่วงหน้า นอกจากนี้ยังเป็นการทำตามมาตรฐานที่ตลาดต้องการ มีเงินทุนหรือสินเชื่อให้กู้ยืมเพื่อนำมาพัฒนาฟาร์มของตนเอง

ข้อเสีย คือ เกษตรกรมักถูกเอาเปรียบจากการทำสัญญาไม่เป็นธรรม ทั้งเรื่องผลตอบแทน ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ การคิดดอกเบี้ยสูง ไม่รู้ต้นทุนที่แท้จริงคือเท่าไร

เกษตรกรหลายคนต้องสิ้นเนื้อประดาตัว ถูกยึดแปลงเกษตรหรือฟาร์มเลี้ยงสัตว์ กลายเป็นบุคคลล้มละลาย หรือเป็นหนี้สิน ทำให้เกิด

“อำนาจรัฐ” เข้ามาบีบหนทางในการควบคุมการทำสัญญา การขึ้นทะเบียน ฯลฯ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม

หนึ่งในตัวแทนเครือข่ายเกษตรพันธสัญญา ผู้เรียกร้องกฎหมายฉบับนี้มาอย่างต่อเนื่อง วิเคราะห์ให้ฟังว่า หลังจาก 27 กันยายน ที่ผ่านมานี้ กลุ่มเกษตรกรพยายามปรึกษากันถึงร่างกฎหมายของกระทรวงเกษตรฯ หรือร่างที่คณะรัฐมนตรีอนุมัตินั้น มีข้อดีข้อเสียอย่างไรบ้าง

เนื่องจากมีสาระสำคัญหลายส่วนไม่เป็นไปตาม

เทคนิคกลโกง “เกษตรกร”

กตธาคา

โกงน้ำหนักหน้าโรงงาน

อาหารสัตว์ / พันธุ์สัตว์ ➡ ไม่มีคุณภาพ

ไม่อ่าน - ไม่เก็บ - ไม่รู้ “สัญญา”

เข้าสู่ “วงจรหนี้” ➡ ไม่มีอำนาจต่อรอง

“เกษตรพันธสัญญา” Contract Farming

การ “ปลูกพืช” หรือ “เลี้ยงปศุสัตว์” ระหว่างคู่สัญญา 2 ฝ่าย

1. ผู้ผลิต ➡ เกษตรกร / ฟาร์ม ➡ ให้อุปโภค ➡ เมล็ดพันธุ์ / ลูกสัตว์ ➡ บัษ สารเคมี ยาฆ่าแมลง
2. ผู้รับซื้อ ➡ บริษัท/ โรงงานแปรรูป

“สัญญากำหนด” ➡ ราคาซื้อ-มาตรฐานผลผลิต

6สาระสำคัญ

‘ร่าง พ.ร.บ.ส่งเสริมและพัฒนา
ระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรม’

- 1.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก และให้จัดตั้ง “คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนา ระบบเกษตรพันธสัญญา” ทำหน้าที่กำหนดรูปแบบสัญญากลาง และตรวจสอบสัญญา และออกประกาศเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ
- 2.ผู้ประกอบการในระบบเกษตรพันธสัญญา ต้องจัดแจงหรือมาลงทะเบียน และให้เปิดเผยข้อมูล เพื่อประชาชนสามารถตรวจสอบได้
- 3.ต้องเปิดเผยเอกสารสัญญา รวมถึงข้อตกลง เงื่อนไข รายละเอียดต่างๆ
- 4.หากเงื่อนไขในสัญญาเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมตามที่กำหนด ให้ถือว่าไม่มีผลใช้บังคับ
- 5.กำหนดให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนจึงจะมีสิทธินำข้อพิพาทเข้าเป็นคดีในศาล
- 6.กำหนดโทษปรับไม่เกิน 3 แสนบาท สำหรับผู้ “ทำผิดขั้นตอน” หรือ “ทำผิดสัญญา”

วัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือเกษตรกร มีการเปิดช่องโหว่หรือช่องว่างให้หลีกเลี่ยงกฎหมายนี้อย่างง่ายดาย พร้อมยกตัวอย่างกรณี “นิยาม” ของคำว่าเกษตรพันธสัญญา

ร่างกฎหมายของภาคประชาชนระบุว่า ระบบเกษตรพันธสัญญา หมายความว่า ระบบการผลิตสินค้าและบริการทางการเกษตร ที่มีสัญญาระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตรและเกษตรกร ทั้งในด้านการทำนา ทำสวน ทำไร่ ทำนาเกลือ เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงสัตว์น้ำ และกิจการอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

ขณะที่ร่างกฎหมายของกระทรวงเกษตรฯ ระบุว่า เกษตรพันธสัญญา หมายถึง การดำเนินระบบผลิต ผลผลิตหรือบริการทางการเกษตรที่เกิดขึ้น จากการมีสัญญาระหว่าง “ผู้ประกอบการธุรกิจทางการเกษตร” และ “บุคคลที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม” ตั้งแต่ 10 รายขึ้นไป ทั้งบุคคลธรรมดา สหกรณ์การเกษตร หรือวิสาหกิจชุมชน

“ยังไม่เข้าใจว่าทำไมต้อง 10 รายขึ้นไป เพราะถ้ามีนายทุนหรือผู้ประกอบการอยากจ้างเกษตรกรทำฟาร์ม หรืออยากทำสัญญาซื้อขายผลผลิตเกษตรกัน ถ้ามีแค่ 1 ราย ก็ควรต้องขึ้นทะเบียนหรือเข้ามาอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน การกำหนดไว้ 10 ราย โดยไม่กำหนด

จำนวนทำให้เป็นช่องโหว่เลยกฎหมายได้ เช่น นาย ก. จ้างฟาร์มเลี้ยงหมู 200-300 ตัว จำนวน 10 ฟาร์ม รวม 2,000 กว่าตัว ต้องอยู่ได้กฎหมายฉบับนี้ แต่ถ้าเป็น นาย ข. จ้างฟาร์มเลี้ยงหมู 1 แห่ง 4,000-5,000 ตัว 3 ฟาร์ม รวมเป็นหมื่นกว่าตัว แต่ไม่ต้องอยู่ได้กฎหมาย ไม่ต้องขึ้นทะเบียน การกำหนดนิยามที่ 10 ราย จะทำให้เกิดวิธีการโกงอีกหลายแบบ การไม่กำหนดจำนวนจะดีกว่า ใครก็ตามถ้าทำคอนแทรคฟาร์มมิ่งต้องไปขึ้นทะเบียน ต้องทำตามกฎหมายทั้งหมด"

นอกจากนี้ ตัวแทนข้างต้นยังตั้งข้อสังเกตถึงการตั้ง "คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา" ระดับประเทศ ซึ่งเครือข่ายภาคประชาชนเห็นว่า ควรเป็นแค่ระดับจังหวัด เพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดอำนาจมาที่ส่วนกลาง และที่สำคัญมีการลดบทลงโทษกำหนดไว้สำหรับผู้ทำผิดแค่ไม่เกิน 3 แสนบาท จากที่เคยเสนอว่า ผู้ทำผิดต้องรับโทษจำคุก และปรับสูงถึง 1 ล้านบาท ตามกรณีทำผิดที่เกิดขึ้น

กอบศักดิ์ ภูตระกูล ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนหลังจากคณะรัฐมนตรีมีมติผ่านร่าง พ.ร.บ.เกษตรพันธสัญญาว่า

"เป็นการปฏิรูปครั้งสำคัญ มีผลกระทบต่อเกษตรกรที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ถูกเอารัดเอาเปรียบ กฎหมายฉบับนี้จะช่วยพัฒนาเกษตรกรในระบบพันธสัญญาให้เกิดความเข้มแข็ง"

จากนี้ไปคงต้องรอดูว่า "คณะกรรมการ" ที่กำลังจะตั้งขึ้นมาพิจารณารายละเอียดของกฎหมายนั้น จะนำร่างกฎหมายทั้ง 2 มาปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกันอย่างไร เพื่อพัฒนาเกษตรกรที่ตกอยู่ใน "สัญญาทาส" ให้เกิดความเข้มแข็งมีอำนาจต่อรองอย่างแท้จริง

● ทีมข่าวรายงานพิเศษ ●